

Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου ἠσυχολήθη τὸ τρίτον ἔργον. Τὸ περιεχόμενον του ἦτο μία συμφωνία μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

Τὸ πῦρ δὲν ἐδόθη ἐπὶ ματαίῳ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ὅλα τὰ δῶρα τοῦ πολιτισμοῦ δύνανται νὰ ἀναπτυχθοῦν ἐλευθέρως ὁ Ζεὺς ὁμως ζητεῖ εἰς ἀντάλλαγμα Θεοσέβειαν λαμβάνει τοῦ λοιποῦ ἀπὸ τοῦ βωμὸς τὰς θυσίας, τὰς ὁποίας ἕως τότε περιεφρόνει. Ἐξ ἄλλου ὁ Προμηθεὺς αὐτὸς, ποῦ ἔπαθε διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ὁ δαωρητὴς τοῦ πυρὸς, παρακάθεται εἰς τὴν τράπεζαν τῶν Ὀλυμπίων ἵνα συνεστιάσῃ μετ' αὐτῶν

ἐν εἰρήνῃ ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι ἐν Ἀθήναις τιμῶντες αὐτὸν καθιερωσὶν ἔκτοτε τὴν ἔορ τὴν τοῦ Προμηθέως.

Ὁ Προμηθεὺς μαζὺ μὲ τὸ πῦρ μᾶς ἔδωκε καὶ ἄλλο τὸ αἷμα τοῦ Τιτάνος ποῦ ἔρρεε εἰς τὰς φλέβας του καὶ διὰ τοῦτο τοῦ εἶμεθα εὐγνώμονες.

Ὁ Φάουσι τοῦ Γκαίτε, ἡ θεία κωμωδία τοῦ Δάντη, ὁ Προμηθεὺς τοῦ Αἰσχύλου ποῖον περιληπτικότερον μεγαλειωδέστερον ἔργον ἀπὸ αὐτὰ συνελήφθη μέχρι σήμερον ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας;

(ᾠ Ακολουθεῖ)

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Η ΑΓΩΓΗ

ΕΝ ΤΩ ΣΥΣΤΗΜΑΤΙ ΤΟΥ ΣΟΠΕΝΧΑΟΥΕΡ

(Συνέχεια καὶ τέλος)

Μετὰ βεβαιότητα πρέπει νὰ ἀναμνήνη πᾶς τις, ὅτι ἡ πεσσομιστικὴ περὶ ἀνθρώπου ἀντίληψις τοῦ Σοπενχάουερ θὰ ἐπέδρασεν ἐπίσης καὶ ἐπὶ τῶν παιδαγωγικῶν αὐτοῦ γνωμῶν. Καὶ πράγματι τὰ παιδαγωγικὰ αὐτοῦ συγγράμματα εἰς πλεῖστα αὐτῶν μέρη διακαίονται ἀπὸ τὴν περιφρόνησιν τὴν ὁποίον ἠσθάνετο διὰ τὴν ἠθικὴν ὑπόστασιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἐνταῦθα συγγενεῦει ὁ Σοπενχάουερ πάλιν πρὸς τὸν Ρουσσώ. Ὅσον καὶ ὁ Ρουσσώ εὐρίσκειται μὲ τὴν πίστιν του εἰς τὴν ἀρχέγονον καλωσύνην τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἐκεῖνον, ὁ τὴν σημερινὴν κοινωνίαν καταδικάζων πεσσομισμὸς του ὀδηγεῖ εἰς παρομοίας παιδαγωγικὰς συγγραφάς, καθὼς καὶ ἡ ἀπόλυτος πίστις τοῦ Σοπενχάουερ ἐπὶ τὴν ἀνθρώπινον φύσιν.

Εἶναι ἀναληθές, οὕτω διδάσκει ὁ Σοπενχάουερ, ὅταν ἐμφανίζεται εἰς τοὺς νέους ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀρετὴ ὡς ἀπολύτως κρατούσαι ἀρχαί.

Θὰ ἔπρεπε τουναντίον νὰ ἔλεγε εἰς αὐτοὺς: ὁ κόσμος εἶναι κακὸς, οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι, καθὼς ἔπρεπε νὰ εἶναι, μὴν ἀφήνης ὁμως νὰ σὲ παραπλανήσῃ αὐτὸ ἀλλὰ γενοῦ σὺ καλλίτερος.

Ἀποκρύπτοντες ἀπὸ τοὺς νέους τὸ γεγονός, ὅτι ὁ ἐγωῖσμὸς καὶ ἡ κακία εὐρίσκειται εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν, ὑπάρχει φόβος ἢ ἀνακάλυψις ὅτι ὁ διδάσκαλος των εἶναι ὁ πρῶτος ἄ π α τ ε ῶ ν, νὰ ἐπιδράσῃ ἐπιβλαβῶς ἐπὶ τῆς ἠθικῆς αὐτῶν ἀναπτύξεως.

Ἐνταῦθα πρέπει νὰ ἀναμνησθῶμεν καὶ ἐνὸς παιδαγωγικοῦ συμπεράσματος, ποῦ ἐξάγεται ἐκ τῆς περιφροντικῆς γνώμης τοῦ Σοπενχάουερ περὶ τῆς ἀξιοπρεπειας τοῦ ἀνθρώπου.

Μόνον εἰρωνικῶς δύναται ἡ ἔννοια ἀξιοπρεπειας, νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπὶ ἐνὸς τῶσον περιορισμένου, τῶσον ἁμαρτωλοῦ ὄντος, οἷος εἶναι ὁ ἄνθρωπος.

Ὅταν ὁμως τοιαύτης γνώμης εἶναι τις περὶ τῆς ἀξιοπρεπειας τοῦ ἀνθρώπου, τό-

τε δι' αὐτὸν δὲν ἰσχύει οὐδὲ τὸ τελευταῖον ἐπιχείρημα κατὰ τῆς ποινῆς τοῦ δαρμοῦ.

Ὁ Σοπενχάουερ ἐμφανίζει τὸν ἑαυτὸν του ὡς τὸν θερωότερον ὑποστηρικτὴν τῆς ποινῆς ταύτης.

«Ἐκεῖνος ποῦ δὲν εἶναι ἐπιδικτικὸς δι' ἐπιχειρήματα θὰ εἶνε διὰ δαρμόν.»

Ὁ Σοπενχάουερ σκέπτεται, ὅταν ὑποστηρίζει τὴν ποινὴν τοῦ δαρμοῦ, τοὺς μεγάλους καὶ τὸν νόμον. Ἐπομένως κατὰ μείζονα λόγον φαίνεται εἰς αὐτὸν ἡ ποινὴ αὕτη ὡς αὐτονόητος διὰ τὰ παιδιά.

Αἱ παιδαγωγικαὶ ἀντιλήψεις τοῦ Σοπενχάουερ ἔχουν ἐξ ἄλλου ἓνα νεοαθρωπιστικὸν χαρακτήρα.

Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῶν ἀρχαίων μεταδίδονται εἰς ἡμᾶς ὁ ἀνθρωπισμὸς καὶ ἐν γένει ὅλα τὰ εὐγενῆ συναισθήματα. «Διὰ τῆς ἀπασχολήσεώς του μὲ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς ὁ μαθητὴς γίνεται κατ' ἐξοχὴν πάλιν ἄνθρωπος.»

Οὕτω κατατάσσεται ὁ Σοπενχάουερ ἐν τῇ ἐκτιμῇ του ἐκ τῆς ἀρχαιότητος πρὸς ἡμᾶς ὁμιλοῦντος ἀνθρωπισμοῦ μεταξὺ ἀνδρῶν ὡς ὁ Χούμπολτ, ὁ Χέρδερ, ὁ Γκαίτε, ὁ Βόλφ, ὁ Σίλλερ, ὁ Φίχτε καὶ ὁ Ἔγγελος.

Τὸ ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν ὅμως τοῦ Νεοαθρωπισμοῦ τοῦ Σοπενχάουερ κεῖται ἐν τῇ ἀνιθέσει αὐτοῦ πρὸς τὴν λατρίαν τοῦ μέσου αἰῶνος καὶ τῆς μεσαιωνικῆς ὀρμαντικῆς. Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τοὺς συγγραφεῖς τῆς ἀρχαιότητος γνωρίζει ὁ μαθητὴς ἓνα κόσμον ποῦ ἦτο ἀκόμη ἐλεύθερος ἀπὸ ὅλες τῆς καρικατοῦρες τοῦ μεσαιῶνος καὶ τοῦ ὀρμαντισμοῦ. Θεωρεῖ ὡς βλασφημίαν τὴν σύγκρισιν τοῦ Wihélungenlied πρὸς τὴν Ἰλιάδα.

Εἰς τὸν Νεοαθρωπισμὸν, τὸν Νεοορμαντισμὸν, διακρίνει τις δύο πλευρὰς, μίαν οὐσιαστικὴν καὶ μίαν τυπικὴν. Καὶ ἂν μέτρι τοῦδε ἐγένετο λόγος περὶ τῆς οὐσιαστικῆς μορφῆς τοῦ Νεοορμαντισμοῦ τοῦ Σοπενχάουερ ἐν ταῖς γενικωτάταις αὐτοῦ γραμματῆς εἶναι καιρὸς πλέον νὰ ὀμιλήσωμεν καὶ περὶ τῆς τυπικῆς πλευρᾶς.

Ἡ ἐκμάθησις τῆς γλώσσης γενικῶς ἔχει διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παιδικοῦ πνεύματος τὴν ἀνυπολόγιστον σημασίαν, ὅτι ὀλόκληρος ὁ μηχανισμὸς τοῦ Λόγου, τῆς Λογικῆς συ-

νειδητοποιεῖται. Ἐνῶ ὁ μαθητὴς ὅτε μὲν ἀκούων, ὅτε δὲ ὀμιλῶν ἐκμανθάνει ὅλας τὰς στρωφὰς καὶ λεπτότητας τῆς γλώσσης ἀποκτᾷ ταυτοχρόνως ἐκείνην τὴν ἀληθῆ συγκειρισμένην λογικὴν, ἣτις συνίσταται οὐχὶ ἐν τοῖς Λογικοῖς κανόσιν ἀλλὰ κρι κυρίως ἐν τῇ ὀρθῇ αὐτῶν ἐφαρμογῇ.

Ἡ σημασία αὕτη τῆς ἐκμαθήσεως τῆς γλώσσης διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος ἀποκτᾷ προκειμένου περὶ ξένης γλώσσης ἀκόμη μεγαλυτέραν μετέθυσιν. Ἐνταῦθα προσηπικουροῦσιν αἱ διαφοραὶ τῆς ἐκφράσεως ἐν τῇ μητρικῇ γλώσσῃ ἀπὸ τὰς ἰδιοορθομίας τῆς ξένης τοιαύτης. Ἀκριβῶς ἐπειδὴ ὁ τρόπος τῆς ἐκφράσεως εἶναι διάφορος ἐν ἀμφοτέροις ταῖς γλώσσαις, πλουτίζονται αἱ ἔννοιαι διὰ τῆς ἐκμαθήσεως τῆς ξένης γλώσσης καὶ καθορίζονται ἀκριβέστερον ὡς πρὸς τὰς ὀμοιότητας καὶ τὰς διαφορὰς αὐτῶν. Ἡ ἀνάπτυξις αὕτη ὀμως λαμβάνει χώραν εἰς πολὺν μεγαλυτέραν ἔκτασιν διὰ τῶν δύο κλασσικῶν ἀρχαίων γλωσσῶν ἢ διὰ τινος ἄλλης ζώσης τοιαύτης. Ἡ διαφορὰ τῶν νεωτέρων γλωσσῶν μεταξὺ τῶν δὲν εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε νὰ προέλθῃ πλήρως τὸ σημειωθεὶν πλεονέκτημα. Ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ καὶ ἡ Λατινικὴ γλώσσα μᾶς ἀναγκάζουν λόγῳ τῆς μεγάλῃς αὐτῶν διαφορᾶς ἀπὸ τὴν ἡμετέραν, νὰ λειάνομεν τὰς σκέψεις μας καὶ νὰ χύνωμεν αὐτὰς εἰς νέα καλούπια, νὰ διαιροῦμεν τὰς ἐννοίας εἰς τὰ τελευταῖα αὐτῶν στοιχεῖα καὶ νὰ συνθέτωμεν πάλιν αὐτὰς ἐκ τῶν ἰδίων κατ' ἄλλον ὀμως τρόπον. Εἰς ταῦτα δέον νὰ προσθέσωμεν τὸ τελειότερον τῆς Γραμματικῆς τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν, αἵτινες καθιστῶσι δυνατὴν μίαν τελειότεραν καὶ τεχνικωτέραν κατασκευὴν τῶν ἐννοιῶν».

Ὁ Σοπενχάουερ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἵσταται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐδάφους μὲ τὸν Φρειδερίκον Βόλφ, τὸν Ἔγγελον καὶ πολλοὺς ἄλλους Νεοορμαντιστὰς, μὲ τὴν μόνην διαφορὰν ὅτι εἶναι κατὰ πολὺ ἐμπαθέστερος τούτων ὅταν πρόκειται νὰ διαμαρτυρηθῇ καὶ νὰ ἐκφράσῃ κυριολεκτικῶς τὴν ἀγωνίαν του διὰ τὸ κατ' ἐνάστην μειούμενον ἐνδιαφέρον διὰ τὰς ἀρχαίας γλώσσας. Ἡδὴ τὴν κατάργησιν τῆς Λατινικῆς ἀπὸ γενικῆς γλώσσης τῶν ἐπιστημονῶν θεωρεῖ ὡς πρᾶγματικὸν δυστύχημα.

«Μόνον διὰ τῆς γραφῆς ἐν τῇ Λατινικῇ

ἀποκτᾶ κανεῖς σεβασμὸν διὰ τὴν γλώσσαν.»
Πλὴν ἢ ἐκ τῆς καταργήσεως ταύτης προελ-
θοῦσα κρίσις του δὲν σταματᾶ ἐδῶ.

Ἡ θέσις τῶν Ἐπιστημῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ
λόγῳ τῆς καταργήσεως ταύτης διεσαλεύθη.
Ἐν ἐναντία περιπτώσει οὐδέποτε θὰ ἐνε-
φρανίζοντο εἰς τὴν θέσιν τοῦ Κάντ τὰ ἡμί-
φωτα τῶν Φίχτε, Σέλλιγγκ καὶ Χέγκελ. Ἐν
ἐναντία περιπτώσει δὲν θὰ ἔμενον ἀπαρα-
τήρητος ἢ περὶ τῶν χρωμάτων διδασκαλία

τοῦ Γκαῖτε καὶ δλόκληρος ἡ φιλοσοφία του.
Ἄς στρέψωμεν λοιπὸν πάλιν πρὸς τὴν
δροσερὰν πηγὴν τῶν ἀρχαίων. Δὲν ὑπάρχει
καλλιτέρα ἀναφυχὴ διὰ τὸ πνεῦμα ἀπὸ τῆν
ἀνάγνωσιν τῶν ἀρχαίων κλασικῶν. Τοιαύ-
τη ὑπῆρξεν ἐν συντόμῳ ἡ θέσις τοῦ Σοπεν-
χάουερ, τοῦ φιλοσόφου τῆς Βουλῆσεως, ὡς
πρὸς τὰ θεμελιωδέστερα τῶν παιδαγωγικῶν
ζητημάτων.

Ω.

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ

Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ

[Ἰπὸ W. WINDELBAND καθηγητοῦ τοῦ Πανεπι-
στημίου τῆς Χαϊλδευβέργης].

(Συνέχεια καὶ τέλος)

Κατὰ τὴν πρώτην καταδίκην ἐκτὸς τῶν
προσωπικῶν ζητημάτων ἔπαιξεν ἀναμφιβόλως
τὸν κυριώτερον ῥόλον τὸ γεγονός, ὅτι ἡ τὴν
ἀρχὴν καταλαβοῦσα Δημοκρατία ἠθέλησε διὰ
τῆς καταδίκης τοῦ λαϊκωτέρου φιλοσόφου νὰ
καταδείξῃ τὴν ἀγανάκτησιν αὐτῆς ἐναντίον τῆς
ἠθικῆς, πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀσωτεΰσεως
τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Λαοῦ, θεωρήσασα τοῦτον ὡς
τὸν κύριον αἴτιον αὐτῆς.

Τὸ ὅτι δὲ ὁ Σωκράτης ἐθεωρήθη ἀκριβῶς
ὡς ἀντίπαλος τοῦ Δημοκρατισμοῦ, ὡς φίλος
ἐπομένως τῆς Ἀριστοκρατίας ἦτο ἀρκετὰ ση-
μαντικὸν ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν πάντες ἐπίστευον
ὅτι αἴτιος τῆς ἠττης κατὰ τὸν Πελοποννησια-
κὸν πόλεμον ἦτο αὐτὴ αὐτὴ ἡ Ἀριστοκρατία.

Ἦσαν λοιπὸν πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ συμ-
φέροντα, τὰ ὅποια ἐκτὸς τῶν προσωπικῶν, τὰ
ὅποια τόσον ὀλίγον γνωρίζομεν, ἔπαιξαν τὸν
κυριώτερον ῥόλον κατὰ τὴν καταδίκην τοῦ
Σωκράτους.

Ἦσαν ὁμῶς ταῦτα καὶ ἡ αἰτία τῆς καταδί-
κης τοῦ Σωκράτους εἰς θάνατον; Φρονῶ ὅχι
ἢ μόνη. Ὡς γνωστὸν κατὰ τὸν ἀττικὸν ὄργα-
νισμόν τῶν δικαστηρίων ἐξητάζετο κατὰ πρῶ-

τον, ὅπως καὶ σήμερον παρὰ τοῖς ὀρκωτοῖς
δικαστηριοῖς τὸ ζήτημα τῆς ἐνοχῆς τοῦ κατη-
γορουμένου καὶ ἐξεδίδετο ἐπὶ τούτου ἀπόφα-
σις εἴτε ἀθωωτικὴ εἴτε καταδικαστικὴ. Ταύ-
την δὲ ἠκολούθει δευτέρα ἀπόφασις τοῦ αὐτοῦ
δικαστηρίου, ἣτις ἐπέβαλλε καὶ τὴν ποινὴν.
Μεταξὺ ὁμῶς τῶν δύο τούτων ἀποφάσεων εἶ-
χε τὸ δικαίωμα νὰ ὀμιλήσῃ περὶ τοῦ μεγέθους
τῆς ποινῆς τὴν ὁποίαν ἐθεώρει ὡς πρέπου-
σαν νὰ ἐπιβληθῇ αὐτῷ.

Προσεπάθει δὲ κατὰ συνήθειαν ὁ κατηγο-
ρούμενος κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην ἀπολογίαὶν
του ὁμολογῶν τὴν πρᾶξιν μετανοῶν δι' αὐτὴν
νὰ κινήσῃ τὸν οἶκτον τῶν δικαστῶν του κ.ε.
καὶ οὕτω κατορθώσῃ νὰ ἐπιβληθῇ εἰς αὐτὸν
μία ἐπιεικεστέρα ποινὴ.

Γνωρίζομεν ὅλοι τίνα παράδοξον χρῆσιν ἔ-
καμε τοῦ δικαϊώματός του τούτου ὁ Σωκρά-
της. Ἐὰν συνάξωμεν ὅλας τὰς πληροφορίας,
αἵτινες κατώρθωσαν νὰ διασωθῶσι μέχρις ἡ-
μῶν, θὰ καταλήξωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι
ἡ ἀσθενὴς ἐκείνη πλειοψηφία, ἡ πλειοψηφία
ἐκείνη ἐξ ψήφων μεταξὺ ὀλοκλήρων ἑκατοντά-
δων δικαστῶν, ἣτις ἀνεγνώρισε αὐτὸν ὡς ἐγο-
χον πᾶν ἄλλο κατὰ τὴν πρώτην στάσιν τῆς δι-